

καὶ προέτρεψεν αὐτὸν νὰ μὴ ἀναχωρήσῃ, ἀλλὰ νὰ μείνῃ· καὶ τὴν αὐτὴν ἐσπέραν ἐξῆλθε μόνος εἰς προφυλακὴν, ἰσταμένου μακρὰν μόνου τοῦ Παναγιώτα, καὶ οὐ μικρὸν ὑποστάς τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου κηνοβολισμὸν ἐπενήληθεν εἰς Σάμον, καὶ αὕτη ἢ εἰς προφυλακὴν ἐκπλευσὶς τοῦ Κανάρη εἶναι ἢ ὑποτιθεμένη τρίτη ναυμαχία κατὰ τὸ φυλλάδιον τοῦ Γσαμαδοῦ (σελ. 39).

Τὴν δὲ πέμπτην Λύγούστου ἐνωρμισμένου τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ὑπ' ἀνεμου, ἐξῆλθεν ὁ Κανάρης μόνος, χωρὶς νὰ ζητήσῃ (ὡς κατὰ λάθος εἶπομεν ἐν τῷ φυλλαδίῳ ἡμῶν) τὸ τοῦ Παναγιώτα παρὰ τοῦ Σαχτούρη, καὶ ἐπεχείρησεν ἐπιχείρημα παράβολον μὲν τῷ ὄντι, σωτήριον ὅμως, ὅπως ἐν σελίδι 61 τοῦ φυλλαδίου ἡμῶν περιεγράψαμεν ἀκριβῶς.

Τὸ φυλλάδιον ὅμως τοῦ Γσαμαδοῦ ὀνομάζει ταύτην τοῦ Κανάρη τὴν πρᾶξιν ναυμαχίαν τετάρτην ἀναπλάττον δεξιὰν καὶ ἀριστεράν πτέρυγα, καὶ τὸν Τσάπελην ὀρμήσαντα ἐναντίον μιᾶς φρεγάτας καὶ τοσοῦτον πλησιάσαντα εἰς αὐτήν, ὥστε οἱ ἐχθροὶ ἐπιπτον εἰς τὴν θάλασσαν! Ἀλλ' ἂν οἱ ἐχθροὶ ἐπιπτον εἰς τὴν θάλασσαν, διὰ τί οἱ περὶ τὸν Τσάπελην δὲν ἔκαυσαν τὴν φρεγάταν οὐδένα πλέον τρέχοντες κίνδυνον, ἀλλ' ἀπῆλθον κάψαντες τὸ πυρπολικόν; Ἄν δὲ τὸ πυρπολικὸν ἔτρεχε κίνδυνον, διὰ τί δὲν ἐπόδιζε πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν στόλον ἐνωρμισμένον ὄντα ὑπηνέμως; ἢ διὰ τί δὲν ἐπόδιζε πρὸς τὴν Σάμον ὅλην Ἑλληνικὴν οὖσαν;

Γοιαῦτα ἐπινοήματά εἰσι τῇ ἀληθείᾳ γελοῖα καὶ μακρὰν τῆς ἀληθείας ἀπέχοντα! διότι ὁ Τσάπελης παρακολουθήσας τὸν Κανάρη, ὡς ἐν τῷ φυλλαδίῳ ἡμῶν εἶπομεν, προσπορεύετο ὡς ταχύτερον ἔχων πυρπολικόν. Ἄρα ὅμως μέχρι τινὸς προχωρήσαντες εἶδον ἐπτὰ Τουρκικὰς λέμβους ἐναντίον των ἐρχομένης ἐκ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, τότε ὁ Τσάπελης πυρπολήσας ἐκ φόβου τὸ πυρπολικὸν του ἐν τῇ πρῶρᾳ τοῦ Κανάρη παρέσχεν αὐτῷ κίνδυνον ἀκαταλόγιστον καὶ τυτοχρόνως διπλαῖον πρὸς τὸν μὲν ὅτι ἤθελε πυρπολήσει τὸ πυρπολικὸν τοῦ Κανάρη, ἂν οἱ περὶ τὸν Κανάρη δὲν προελάμβανον νὰ κλείσωσι τὸ στε-

πάσματα τοῦ πυρπολικοῦ, δεύτερον δὲ ὅτι ἐκ τῆς πράξεως ταύτης τοῦ Τσάπελη τοσοῦτον ἠγέρθη τοῖς Τούρκοις θάρρος καὶ ἐνθουσιασμός, ὥστε αἱ λέμβοι ὡς δελφῖνες τὴν θάλασσαν διασχίζουσαι ἤρχοντο ἀλαλάζουσαι ἐναντίον του μὲ ἀπόφασιν νὰ τὸν κυριεύσωσιν ἐξ ἐφόδου. Τὸ νὰ ἐπαινῶνται τοιαῦται ἀξιόποινοι πράξεις, νὰ παραγοφρῶνται δὲ τὰ ἀληθῶς ἐνδοξα καὶ ἀξιοθαύματα καὶ σωτήρια ἔργα καὶ μετ' αὐτῶν ἡ ἀλήθεια καὶ ἀληθῆς τοῦ Ἑλλητικοῦ ἀγῶνος ἱστορία εἶναι, νομίζομεν, καὶ καὶ ἄδικον καὶ ἀσέβεια μεγίστη!

Ὁ Κανάρης ὅμως καὶ τὰς πέντε τῶν Τουρκικῶν λέμβων ἐφόδους γενναίως ἀποκρούων δὲν μετέβαλε τὴν πρὸς τὴν δίκροτον φρεσὶν αὐτοῦ πορείαν του, ἀλλὰ πρὸς αὐτὴν διευθυνόμενος καὶ τῶν σφοδρῶν τῶν τε λέμβων καὶ αὐτῆς τουφεκισμῶν καὶ κανονοβολισμῶν ὑφιστάμενος προσήγγισεν αὐτὴν οὕτως, ὥστε, ὅπως καὶ ἂν ἐσρέφετο αὕτη, δὲν ἠδύνατο νὰ διασωθῆ. Οἱ δ' ἐν αὐτῇ Τούρκοι νῆες καὶ στρατιῶται μαθόντες παρά τινων ἐν αὐτῇ αἰχμαλώτων (οἵτινες διασωθέντες διηγούντο ταῦτα) ὅτι ἦτο ὁ Κανάρης κατήντησαν εἰς ἀταξίαν καὶ ἀπελπισίαν.

Μετὰ δὲ τὴν πυρπόλησιν αὐτῆς ἡ θάλασσα ἐπληρώθη πτωμάτων καὶ ξύλων, καὶ ὁ Τουρκικὸς στόλος καὶ ὁ στρατὸς ὁ ἀπέναντι ἰστάμενος ἐκπλαγέντες ὑπὸ τῆς θέας τούτου οὗτος μὲν ἐσκορπίσθη, ἐκεῖνος δὲ ἐτράπη εἰς φυγὴν, καὶ φεύγοντος ὤρμησεν ὁ Ἑλληνικὸς ἐναντίον του, καὶ ὁ μὲν Βατικιώτης ἐπρόφρασε καὶ ἔκλυσε ἐν βρίκιον, ὁ δὲ Λέκας Ματρόζος Σπετσιώτης κατὰ τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα (1) ἐπυρπόλησεν ἐν Τριπολίτικον τρικάρτον ἐπτὰ κανονίων.

Τὸ λαμπρὸν δὲ τοῦτο τοῦ Κανάρη κατόρθωμα, ὅπερ δὲν ἦτο ναυμαχία, ἀλλὰ μονομαχία, καὶ ὅπερ ἡ ὅλη Σάμος μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ θαυμασμοῦ ἐβλέπε, παρέσχεν ἐνθεν μὲν τὴν νίκην τοῖς Ἕλλησι καὶ τὴν τῆς Σάμου σωτηρίαν, ἐνθεν δὲ τὴν

(1) Ἐν τῷ φυλλαδίῳ ἡμῶν εἶπομεν, ὅτι τοῦτο ὁ Ἰαφραλιᾶς ἐπυρπόλησε. Μετὰ τὴν τοῦ φυλλαδίου δ' ἡμῶν ἐκδοσιν εὑρομεν ἐν τῷ ἀριθμῷ 2514 φακέλλου τοῦ ὑπουργείου τῶν ναυτικῶν ὅτι τοῦτο ἐκάη ὑπὸ τοῦ Λέκα Ματρόζου, Σπετσιώτου, ἐν τῷ πυρπολικῷ τοῦ ἐπείου ἦσαν καὶ ἐπτὰ πυρπολιστικὰ Μαριαννί.

γνωμὴν τῆς Εὐρώπης θεωρούσης τῆς Ελλάδος τὴν ὑποδούλω-
σιν ἀφρευκτον μεταβάλλον παρεκίνησεν αὐτὴν νὰ δώσῃ καὶ τὸ
ἄλλο τοῦ δανείου μέρος, ὅπερ 20 τοῖς 100 μὴ διδόμενον μόνον
4 τοῖς 100 ἐδόθη, ὡς καὶ ὁ Φίλος τοῦ Νόμου ἐν τῷ 73
ἀριθμῷ ἐπιβεβαίωσι.

Ἐκ δὲ τῶν πυρπολιστῶν τοῦ Κανάρη δύο ἐφρονεύθησαν, καὶ
εἷς, ὁ Ζεύλης, ἐπληρώθη, ἅπαντες Ψαριανοί· διότι καὶ ὁ Γ.
Τσαμπαρλῆς ἦτο Ψαριανὸς καὶ οὐχὶ Βουρλιώτης, ὡς ἡμαρτη-
μένως λέγει τὸ τοῦ Τσαμαδοῦ φυλλάδιον· μάλιστα δὲ καὶ ἐν
Χίῳ καὶ ἐν Τενέδῳ καὶ ἐν Ἀγία Μαρίνᾳ εὐρέθη ἐν τῷ τοῦ Καν-
άρη πυρπολικῷ καὶ ἐν Σάμῳ ναύκληρος ὢν αὐτοῦ, ἐνθα καὶ
ἐφρονεύθη ἥρωικῶς μαχόμενος, ὡς ὁ ἴδιος Κανάρης ἐν τῷ 2512
ἀριθμῷ τοῦ φακέλλου τοῦ ὑπουργείου τῶν ναυτικῶν ἐξέθεσεν,
καὶ οἱ ἐπιζῶντες συγγενεῖς του καὶ συμπολιταὶ του Ψαριανοὶ
ἐπικυροῦσιν. Αὕτη λοιπὸν εἶναι ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια τῶν ἐν Σάμῳ
κατὰ τὸ 1824 γενομένων, ὅτε καὶ πάλιν ὁ Κανάρης ἔσωσε
προφανῶς, ὡς καὶ ἐν Χίῳ, τὴν Ελλάδα τὰ μάλιστα αὐτὴν καὶ
ἠθικῶς καὶ ὕλικῶς ὠφελήσας.

Περὶ δὲ τῆς ναυμαχίας τοῦ Καφηρέως ποιεῖται λόγον τὸ
φυλλάδιον τοῦ Τσαμαδοῦ ἐν σελίδι 41· ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτῆς
ἔλαθε λίαν ἡμαρτημένως πληροφορίας· διότι ὁ Ψαριανὸς στό-
λος δὲν συνίστατο ἐκ πέντε πλοίων μόνον, ὡς ἰσχυρίζεται τὸ
φυλλάδιον, ἀλλ' ἐξ ἐννέα, ὡς τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα ἀποδει-
κνύουσι (1), καὶ μάλιστα 1) ὁ Λεωνίδας μὲ 16 κανόνια τοῦ
Ν. Ἀποστόλη τοῦ καὶ ναυάρχου τῆς μοίρας ταύτης, 2) ὁ Λεω-
νίδας τοῦ Ν. Ἀργύρη μὲ 16 κανόνια, 3) ὁ Ἡρακλῆς τοῦ Α. Γιαν-
νίτζη μὲ 14 κανόνια, 4) ἡ Ἀμερικάννα τοῦ Κ. Χ. Ἀγγελῆ μὲ
12 κανόνια, 5) ὁ Ξενοφῶν τοῦ Ν. Καρακωσαντῆ μὲ 12 κανό-
νια, 6) ὁ Ἰσοκράτης τοῦ Ι. Γ. Ἀποστόλη μὲ 12 κανόνια, 7) ὁ
Ἐπαμεινώνδας τοῦ Α. Ι. Δομεστίνη μὲ 12 κανόνια. 8) ὁ Ἀλέ-

(1) Ἴδ. ἀριθ. 2513 τοῦ φακέλλου τοῦ ὑπουργείου τῶν ναυτικῶν, ἐν ᾧ ὑπάρ-
κει καὶ ἡ ἀναφορά τῆς τῶν Ψαριανῶν ἐπιτροπῆς καὶ ὁ κατάλογος τῶν πλοίων
καὶ τὰ ὀνόματά τῶν Κυβερνητῶν.

ξανδρος τοῦ Ν. Χ. Ἀλεξάνδρῃ με 12 κανόνια, 9) τὸ βρικόιον τοῦ Γ. Χ. Μηκὲ με 12 κανόνια (1). Ὁ ὅλος δὲ Ἑλληνικὸς στόλος συνίστατο ἐξ 28 πολεμικῶν (11 Ἰδραϊκῶν, 8 Σπετσιωτικῶν καὶ 9 Ψαριανῶν) καὶ 4 πυρπολικῶν Ἰδραϊκῶν καὶ Σπετσιωτικῶν. Ἀρχηγὸς δὲ τῆς μὲν Ἰδραϊκῆς μοίρας ἦτο ὁ Γ. Σαχτούρης, τῆς δὲ Σπετσιωτικῆς ὁ Γ. Ἀνδροῦτζος, τῆς δὲ Ψαριανῆς ὁ Ἀποστόλης Νικολάου Ἀποστόλη.

Ἐνωθεῖσαι δὲ αἱ μοῖραι ἐξέπλευσαν πρὸς Ἑλλάσποντον, καὶ μετ' ὀλίγης ἡμέρας ἔφθασαν εἰς Ἰμβρόν, ὅπου ἔμειναν ἠγκυροβολημέναι δύο ἡμέρας. Πλεύουσαι δὲ πρὸς τὸν Ἑλλάσποντον εἶδον καταβαίνοντα τὸν Τουρκικὸν συγκείμενον ἐκ 58 πλοίων, φρεγάτων, κωρβετῶν, βρικίων, γολετῶν· ἐξω δὲ τοῦ Μπαμπᾶ ἠκροβολίσθησαν μὲν οἱ στόλοι πρὸς ἀλλήλους, ἀλλ' ἄνευ τινὸς ἀποτελέσματος.

Ἀφ' οὗ δὲ ἡμέρας τινὰς οἱ δύο στόλοι παρέπλεον καὶ εἰς τὸ στενὸν τοῦ Καφηρέως τὴν 20 Μαΐου 1825 ἔφθασαν, ἐπλησίασεν ὁ Ἑλληνικὸς τὸν Τουρκικόν, ὅστις ἀπέφευγε τὴν μάχην, καὶ ἐναυμάχησε πρὸς αὐτόν· δὲν εἶναι ὅμως ἀληθὲς ὅτι ὁ Σαχτούρης ἀναπέτασε τὰ τῆς μάχης σημεῖα, ὡς ἰσχυρίζεται τὸ φυλλάδιον ἐν σελίδι 44, οὐδ' ὅτι προσεκάλεσε τὰ Ἑλληνικὰ κατὰ τῶν ἐχθρικῶν· διότι τὰ σημεῖα τῆς μάχης ὕψωσαν οἱ ναύαρχοι τῶν τριῶν μοιρῶν ἐκ Σκύρου τὸν ἐχθρὸν διώκοντες. Ἀλλὰ ὁ μὲν Σαχτούρης ἰδὼν ὅτι οἱ δύο ἱστοὶ φρεγάτας τινὸς συνεθλάσθησαν ἐν τῇ στροφῇ αὐτῆς καὶ προσηνέμως ἔπεσον ὥρμησε κατ' αὐτῆς μετὰ τῶν δύο πυρπολικῶν, τοῦ Ἰω. Ματρούζου καὶ Λ. Μουσοῦ, ἐν ᾧ ἦσαν κατὰ τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα καὶ πυρπολισταὶ Ψαριανοὶ πέντε (2), καὶ κατέκαυσεν αὐτὴν δι' αὐτῶν.

Ὁ δὲ ναύαρχος τῶν Ψαρῶν μετὰ πλοίων Ἰδραϊκῶν, Σπετσιωτικῶν καὶ Ψαριανῶν ἐπέπεσε κατὰ τοῦ κέρκτος, τὸ ὁποῖον

(1) Περίοδ. Γ. ἀριθ. 1233 τοῦ ὑπουργείου τῶν ναυτικῶν πρὸς τὸ ἐκτελεστικόν καὶ ἀριθ. 4912 τοῦ ἐκτελεστικοῦ πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ναυτικῶν.

(2) Ἀριθ. 2517 φακέλλου τοῦ ὑπουργείου τῶν ναυτικῶν, ἐν ᾧ ὑπάρχει καὶ ὁ κατάλογος τοῦ ἡφαιστίου τοῦ Λ. Μουσοῦ ἀπὸ 26 Μαΐου 1825.

διεθύνηεν ὁ καπετάν Πασᾶς, κατενχυμάχησεν αὐτὸν καὶ τὸν ἔτρεψεν εἰς φυγὴν.

Καὶ τὰ Ψαριανὰ δὲ τὴν ἡμέραν ἐκείνην λαμπρῶς ἐναυμάχησαν καὶ ὁ Λ. Γ. Κυριακοῦ, Σπετσιοῦτης, (Μουριάτης ὀνομαζόμενος ἐκ τοῦ πλοίου) ἠρίστευσε καὶ ὁρμήσας κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου ὀκτὼ φορτηγὰ συνέλαβεν.

Ὁ δὲ Τοπαλπασᾶς διωκόμενος καὶ πλησίον τοῦ Σαχτούρη διαβαίνων τὸν ἐπυροβόλησε καὶ τοῦ ἔβλαψε τὸν ἰστόν του.

Ὁ δὲ Μ. Μπούτης ἔχων ἄνεμον ἐπρόλαβε κορβέτον τι ἐν νηνεμίᾳ ὑπάρχον καὶ τὸ ἔκαυσεν.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἕτερον κορβέτον τὸ ἐν Σύρῳ καταστραφέν καὶ ὑπὸ Ἰδρακίων καὶ Σπετσιοτικῶν καὶ Ψαριανῶν πλοίων κατεδιώχθη καὶ κατεστράφη, πρέπει δικαίως τὸ ἔργον τοῦτο νὰ θεωρηθῆ κοινόν. Μικρὰ δὲ Τουρκικὰ πλοῖα, 25 περίπου τὸν ἀριθμόν, διέφυγον τὸν κίνδυνον καταφυγόντα πρὸς τὴν ξηρὰν τῆς Καρύστου.

Ὁ Ἀποστόλης Ν. Ἀποστόλη, ὁ τότε τῶν Ψαρῶν ναύαρχος, ὁμολογεῖ ὅτι ὁ Σαχτούρης οὔτε τὴν ναυμαχίαν μόνος διεθύνηεν οὔτε ποτὲ τοιαύτην ἔλαβε πληρεξουσιότητα παρὰ τοῦ ναυάρχου Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν.

Ἐρωτῶμεν λοιπὸν τοὺς ὑποβολεῖς, πότερον οὔτοι ἀπόντες τῆς ναυμαχίας γνωρίζουσι βέλτιον ἢ ὁ ἐκεῖ ναύαρχος τῶν Ψαρῶν Λ. Ν. Ἀποστόλης; ἐρωτῶμεν ποίαν ὑπεροχὴν ἠδύνατο νὰ ἔχη ὁ Σαχτούρης μείζονα ἢ ὁ τῶν Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν ναύαρχος; καί, ἂν εἶχεν ὑπεροχὴν ἢ πληρεξουσιότητα, πρὸς τί ἐγένετο ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος τῶν Σπετσῶν τὸ ἀμοιβαῖον αὐτῶν συμφωνητικόν;

« Συμφωνήθη μεταξὺ τῶν τριῶν ναυάρχων Ἰδρας Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν, ὅτι ὅσας λείας ἤθελον κάμει (1) κατὰ ταύτην τὴν ἐκστρατείαν, θέλουσιν εἶναι κοινὰ μεταξὺ ὅλων τῶν πλοίων τῶν εὑρισκομένων εἰς ταύτην τὴν ἐκστρατείαν τὴν κατὰ τοῦ Βυζαντινοῦ στόλου διευθυνομένην ἰδιαιτέρως, καὶ θέλει διανέ-

(1) Ἰπὲρ τὰ 60 φορτηγὰ συναλήφθησαν μετὰ τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων.

μονται ἀναλόγως τῶν πλοίων τῆς κάθε μοίρας πολεμικῶν τε καὶ πυρπολικῶν.

Διὸ εἰς ἔνδειξιν ὑπογράφομεν εἰς τρία ὅμοια.

Τῆ 18 Ἀπριλίου 1825 ἐν τῷ ναυαρχικῷ πλοίῳ Σπετσῶν.

Οἱ ναύαρχοι τῶν τριῶν μοιρῶν.

Γ. Σαχτούρης. Γ. Ἀνροῦτζος. Ἀποστόλης Νικολάου.»

Τὰ εἰρημένα ἀποδείκνυσιν ὅτι τὸ τοῦ Τσαμαδοῦ φυλλάδιον καὶ ταύτην τὴν ναυμαχίαν παρεμόρφωσεν.

Περατῶσαν δὲ τὸ φυλλάδιον τὰς περὶ ναυμαχιῶν πληροφορίας μυκτρίζει ἡμᾶς ἐν σελίδι 42· διότι εἶπομεν ὅτι « ἔργου μένου τοῦ δανείου οἱ Ψαριανοὶ διανοοῦντο νὰ κατασκευάσωσιν 25 πυρπολικά, καὶ δι' αὐτῶν νὰ πυρπολήσωσι τὸν σύμπαντα στόλον. »

Ἐπειδὴ ἡ μὲν Ἴδρα, ὡς ἐκ τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων ἀποδείκνυται, ἅμα τῆ τοῦ δανείου ἐλεύσει 16 πυρπολικά ἔλαβεν, δι' ἕκαστον δὲ πυρπολικὸν δέκα χιλιάδας γρόσια ἔδαπανα, τὰ δὲ Ψαρὰ ἀναλόγως ἐδικαιοῦντο 12 νὰ λάβωσιν, δι' ἕκαστον δὲ πυρπολικὸν μόνον τέσσαρας χιλιάδας ἐξώδευον κατὰ μῆνα, ὡς ἐκ τῶν καταστίχων τῶν ἀποζημιώσεων τῆς κοινότητος ἡμῶν ἐξάγεται, ἠδύναντο νὰ διατηρῶσι τριάκοντα πυρπολικά. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ψαριανοὶ διανοοῦντο νὰ ζητήσωσιν ἐκ προκαταβολῆς ποσὸν τι ἐκ τῶν πρὸς αὐτοὺς ἀναλογούντων παρὰ τῆς Διοικήσεως, εἶχον δὲ καὶ ἄφθονον ὑλικὸν καὶ πλοῖα καθ' ἑκάστην συλλαμβανόμενα, κατασκευάζοντες ἢ ἀγοράζοντες ἐκ τῶν συλλαμβανόμενων ἢ καὶ τὰ δύο ὁμοῦ ποιοῦντες, ἠδύναντο νὰ διατηρῶσι 30 πρὸς τοῖς 9,2 εἶχον, ἥτοι τὸ ὅλον 39, ἅπερ μετὰ τῶν 16 τῶν Ἰδραίων καὶ 12 τῶν Σπετσιωτῶν ἢ καὶ πλειόνων ἀποτελοῦντα 68 περίπου πυρπολικά ἠδύναντο διὰ μιᾶς νὰ πυρπολήσωσι τὸν ὅλον στόλον ἢ καὶ ἐκ διαλειμμάτων τολμηρὰς ἐπιχειρήσεις πανταχοῦ ἐπιχειροῦντες. Ἢ μήπως ταῦτά εἰσι μεγαλαυχίαι; Ἀλλ' ἡμεῖς καὶ δυνατὸν καὶ πρᾶγμα μάλιστα ἀπλούστατον νομίζομεν τοῦτο.

Τὸ φυλλάδιον ὅμως (ἐν σελίδι 43) προσβάλλει ἡμᾶς καὶ

διότι εἶπομεν ἐν τῷ φυλλαδίῳ ἡμῶν (σελ. 56) « ὅτι οἱ διασωθέντες Ψαριανοὶ ἤλθον πρὸς τοὺς συναδέλφους των Σπεισιώτας, ὑποδεχθέντας αὐτοὺς καὶ περιποιηθέντας ἀδελφικῶς, γυμνοί, πεινῶντες, οὐδὲν περὶ τῆς σωτηρίας τῶν φιλτάτων των γινώσκοντες, πιστοὶ ὅμως εἰς τὸν ὄρκον, ὃν ἔδωκαν, ἔγραψαν πρὸς τὴν τότε τοῦ ἔθνους Διοίκησιν, ὅτι αὐτοὶ πηγαίνουσι νὰ ἀποθάνωσιν ὑπὲρ πατρίδος, καὶ ἀληθῶς αὐτὰ τὰ πράγματα ἀπέδειξαν, ὅτι ἡ μετοχὴ αὐτῶν εἰς τὸν ἀγῶνα ἐνεψύχωσε τὴν Ἑλλάδα καὶ αὐτὴν πίπτουσαν ἐκράτησε. Καὶ τόσον διὰ ταῦτα, δι' ἃ τοσοῦτον καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐξυμνήθησαν (ὡς ἐν τῷ 54 ἀριθμῷ τῶν τοῦ Μεσολογγίου χρονικῶν) καὶ τοῦ περρωτισμένου κόσμου, θεωρήσαντος τὴν τῶν Ψαρῶν πτώσιν ἠθικὴν ἀνόρθωσιν καὶ μέγα πολιτικὸν συμφέρον τῆς Ἑλλάδος» (1).

Καὶ τῷ ὄντι ποῖος ἄλλος λαὸς ἐξυμνεῖται ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ὅτι καταστραφεὶς κατὰ τὸ ἡμισυ, γυμνός, πεινῶν, συνεξερράτευσε μόνις τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν καταστροφὴν του ! Ποῖος ἀρνεῖται, ἐξαιρουμένου μόνου τοῦ φυλλαδίου τοῦ Γσαμχοῦ καὶ τῶν ὑποβολέων αὐτοῦ, ὅτι τὰ Ψαρά τὴν Ἑλλάδα ἔσωσαν ! Ποῖος ὅτι τὴν πρώτην ἐματταίωσαν κατὰ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος ἐκστρατεῖαν ; ἔσωσεν ἢ ἐν Χίῳ τῆς ναυμαχίδος πυρπόλησις τὴν Ἑλλάδα, συγκαταστραφέντων τῶν πλοιάρχων ἀπάντων τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου ; ἔσωσεν ἢ ἐν Σάμῳ πυρπόλησις τῆς δικρότου φρεγάτας αὐτῆν ; οὐδεὶς δύναται τοῦτο νὰ ἀρνηθῆ, γνωρίζων, ὅτι ἡ Εὐρώπη ἐξ αὐτῆς παρεκινήθη νὰ δώσῃ τὸ ἄλλο μέρος τοῦ δανείου ; ἔσωσεν ἢ ἐν Ἐρεσσῷ τοῦ δικρότου πυρπόλησις καὶ ἢ ἐν Γέροντι ναυμαχία τὴν Ἑλλάδα ; Ποίων ἄλλων ἢ τῶν Ψαριανῶν, ὡς ἀπεδείχθη, ἦτο ἢ πρώτη τῆς τῶν πυρπολικῶν χρήσεως ἐπίνοια, καθ' ἃ καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι ὁμολογοῦσι καὶ ὁ Ἰάκωβος Τομπάζης καὶ ὁ Ν. Ράφτης καὶ ἅπαντες οἱ φιλαλήθεις τοῦ ἀγῶνος ἄνδρες ; Ποίων ἄλλων ἢ τούτων ἢ τῶν πυρπολικῶν τελειοποιήσις ; Δὲν κατεπόρθησαν οἱ Ψαριανοὶ τὸ φρούριον Ἰμπριζέ καὶ τὸ ἀπέναντι κανονοστά-

(1) Ἰδ. ἀριθ. 42 τοῦ φύλου τοῦ Νόμου.

σιον, τὸ φρούριον τοῦ Καστελορίζου (1), τὸ φρούριον τοῦ Τσανταρλίου, τὸ τοῦ Ἰγισματίου καὶ τὸ τῶν Μοσχονησίων παραλβόντες καὶ τὰ πυροβόλα ὄλων τούτων; Δὲν ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν Τσανταρλί, τὸ Πλουμάρι, τὰ Βρουλά, τὸ Κρακπουρνοῦ, τὴν Λῆμον τῆς Σαΐδος, τὴν Ἀλεξανδρέταν, πόσας κώμας καὶ χωρία, ὡς τὸ Ἀραπτασερλίκι, τὸ Γιουζελασάρ, τὸ Ἰγισματίον καὶ λοιπά; Δὲν ἀνάγκασαν οἱ Ψαριανοὶ τοὺς Τούρκους ὄλων τῶν παραλίων κατασταθέντων ἐρήμων νὰ καταφύγωσιν εἰς τὰ ὄρη; Δὲν κατέστησαν οἱ Ψαριανοὶ φόρου ὑποτελεῖς τὴν Θάσον ἔχουσαν 600 Τούρκους φρουράν, τὴν Ἰμβρον 300, τὴν Λῆμον, τὴν Σαμοθράκην, τὸ Πλουμάριον τῆς Μυτιλήνης; Πόσας ἀποστάσεις δὲν ἐπεχείρησαν οἱ Ψαριανοὶ καὶ κατὰ τὴν μικρὰν Ἀσίαν καὶ κατὰ τὴν Μακεδονίαν καὶ πόσας κερδανίων καὶ ζώων καὶ λοιπῶν συλλήψεις δὲν κατώρθωσαν; Ποία δὲ προσβολὴ τῇ Ἑλλάδι ἐκ τῶν λαμπρῶν τούτων τῶν Ψαριανῶν κατορθωμάτων περιεγένετο; Ποία προσβολὴ ὅτι ἐν τῷ στόματι τοῦ φροβεροῦ ἐγθροῦ ἦσαν τὸ προπύργιον τῆς Ἑλλάδος; Ποία ὅτι τρία ἔτη ἐθαλασσοκράτησαν τῶν παραλίων ἀπὸ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου μέχρις Ἑλλησπόντου καὶ ἀπ' αὐτοῦ μέχρι Ρόδου καὶ αὐτῶν τῶν τοῦ Νείλου ἐκβολῶν; Οὐδεμίαν νομίζομεν, ἀλλὰ τιμὴ καὶ τιμὴ μεγίστη, οἷα καὶ ἐκ τῆς μεγαλεπήθου ἐκείνης τοῦ ἥρωος τῶν Ψαρῶν εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἐπιχειρήσεως, ἧς ἐπιτυχούσης καὶ τὴν τοῦ Ἰμπραήμη ἐν Πελοποννήσῳ καταστροφὴν ἐπανεγκούσης ἐρήμου ζωοτροφιῶν καὶ λοιπῶν καθισταμένου, ἡ Ἑλλὰς μόνη ἐτόζετ' ἂν καὶ μέγιστα ὄρια καὶ κράτος ἐπίζηλον εἶχεν ἂν!

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν τῶν Ψαρῶν καταστροφὴν αὐτὰ τὰ περιφρονημένα πλοῖα αὐτῶν ἐξεπλήρωσαν τὸ χρέος των καὶ ἐν Σάμῳ καὶ ἐν Κῷ καὶ ἐν Γέροντι καὶ ἐν Μυτιλήνῃ καὶ ἐν Καφηρεῖ καὶ ἐν Μεσολογγίῳ καὶ ὅπου εὐρέθησαν.

Ἐὰν δὲ ἔλεγον ὅτι τὰ Ψαρικὰ πλοῖα κατὰ συμπάθειαν εἰς

(1) Πλοίαρχοι τούτης τῆς ἐκστρατείας ἦσαν Κ. Χ. Γ. Κοτζιάς, Λ. Γ. Ἀποστόλης, Ν. Παγκάρας, καὶ Γ. Θ. Κελλάρης.

τὸν στόλον παρελαμβάνοντο, ὅτε μὲν 8, ὅτε δὲ 5, ὅτε δὲ 10, ὡς διατείνεται τὸ τοῦ Γαριαννοῦ φυλλάδιον, ἤθελον ἀποδειχθῆ ἄντικρυς ἀσεβῆς καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ πρὸς τὴν πατρίδα!

Ἄνδρες, οἱ οἱ Γαριαννοί, πολλάκις τὴν Ἑλλάδα σώσαντες, τοσαῦτα θαυμαστά ἔργα πράξαντες καὶ τοσοῦτον ἀναγκαστοὶ δὲν ἠδύναντο βεβαίως νὰ παραληφθῶσιν εἰς τὸν στόλον κατὰ συμπάθειαν! Καὶ ὁ λέγων τοῦτο γελοῖόι τε λέγει καὶ ἀσεβῆς!

Τὴν δὲ μεγίστην τῶν Γαριαννῶν ἀναγκαστικότητα, τὴν ἀναπόφευκτον ἀνάγκην, ἣν εἶχε τὸ ἔθνος καὶ αὐτοὶ οἱ συνάδελφοί των ἐπιβεβαιουῦσιν, οὐ μόνον τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα, αἱ τοῦ Βουλευτικοῦ καὶ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ πρὸς τοὺς διασωθέντας Γαριαννοὺς ἐπιστολαί, ἀλλὰ καὶ αἱ ἀναφοραὶ τῶν Ὑδρῶν πρὸς τε τὸ Βουλευτικὸν καὶ τὸ Ἐκτελεστικὸν (1) καὶ αἱ ἐπιστολαὶ αὐτῶν πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν τῶν Γαριαννῶν καὶ ἔτι ἰδιωτικαὶ ἄπειροι. Πρὸς ἀπόδειξιν δὲ τῶν ἡμῖν εἰρημένων ἀναφέρομεν ὀλίγα τινὰ μόνον, ὡς τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 15462 ἀπὸ 11 Δεκεμβρίου 1725 ἔγγραφον τῆς τοῦ ἔθνους Διοικήσεως πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν τῶν Γαριαννῶν, μάλιστα δὲ περικροπὴν τινὰ, ἐξ ἧς ἐξάγεται ὅτι ἡ τῆς τῶν Γαριαννῶν μοίρας ἀπουσία (καὶ ἡ τῶν Σπετσιωτῶν) ὡς αὐτὴ ἡ Διοίκησις γράφει, ἦτο « πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ζημιώνει τὸ ἔθνος καὶ κατασπαίνει ἀνωφελῆ ὅλα τὰ ἔξοδα, κάμνει νὰ κινδυνεύῃ καὶ ἡ Πατρίς» (2).

Καὶ ἂν αὐτὸ καὶ μόνον τὸ ἔγγραφον πρὸς ἀπόδειξιν ἰκανὸν νομίζομεν, πλὴν παραπέμπομεν καὶ εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 9688 ἀπὸ 16 Ἰουλίου 1825, εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 14280 ἀπὸ 8 Νοεμβρίου 1825, τὸ ὑπ' ἀριθ. 14513 ἀπὸ 17 Νοεμβρίου 1825, τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 14658 ἀπὸ 21 Σεπτεμβρίου 1825, τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 14704 ἀπὸ 23 Νοεμβρίου 1825, καὶ πλεῖστα ἄλλα τοῦ 1826 καὶ ἐφεξῆς παραλείπομεν.

Ἐν τισὶ δὲ τούτων προτρέπαι τοὺς Γαριαννοὺς, ἐν ἄλλοις δὲ

(1) Ἀριθ. 29 τοῦ Φίλου τοῦ Νόμου.

(2) Σημειωτέον δὲ ὅτι τὸ ἔγγραφον τοῦτο εἶναι ὑπὸ τῆς τοῦ Α. Μαυροκρδάτου χειρὸς γεγραμμένον καὶ ὑπογεγραμμένον παρὰ τοῦ Γ. Κουντουριώτου.

υπερεπαινεῖ αὐτούς » διὰ τὸν πατριωτικὸν ζήλόν των, τὴν ἀοκνον προθυμίαν των, τὰ ὁποῖα ἐχαρακτήρισαν τοὺς Ψαριανοὺς εἰς ὅλας τῆς πατρίδος τὰς περιστάσεις, ἐδήγησε καὶ ἤδη τὰς πράξεις των καὶ τοῖς ὑπηγόρευσε τὰ σωτήρια μέτρα, εἰς ἃ κατὰ μέγα μέρος ὀφείλεται ἡ διατήρησις τοῦ στρατοπέδου τῶν Ἀθηναίων.» Ἐν ἄλλοις δὲ πάλιν ἀφιερώνει αὐτοῖς τὴν ἐκτέλεσιν » ἔργων οὐσιωδেষτάτων, καὶ ἴσως (ὡς γράφει ἡ τοῦ Ἰθηνους Διοίκησις πρὸς τοὺς Ψαριανοὺς) τὸ σωτηριωδέστερον εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις. Εἰς αὐτὸ ἀπαιτεῖται ἡ συνδρομὴ σας, ἡ ὁποία γινομένη μ' ὅλην τὴν ταχύτητα, μ' ὅλην τὴν φρόνησιν καὶ μ' ὅλην τὴν ἀναγκαίαν μυστικότητα, θέλει χρησιμεύσει μεγάλως καὶ θέλει προσθέσει νέαν δόξαν εἰς τὸ ὄνομα τῶν Ψαριανῶν. « Τὸ πᾶν κύριον κρέμαται ἀπὸ τὴν θέλησίν σας καὶ ἀπὸ τὴν προθυμίαν σας εἰς τὴν ταχυτάτην ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον ἡ Διοίκησις ἀφιερώνει εἰς τὸν ζήλόν σας καὶ προσμένει ἀδιστακτικῶς νὰ τ' ἀκούσῃ τελειωμένον » (1).

Οἱ Ψαριανοὶ ὑπήκουσαν μὲν ἀμέσως καὶ μετὰ προθυμίας εἰς τὴν ἐντολήν τῆς Διοικήσεως κατεσκευάσαν δύο πυρπολικὰ· τὸ ἔργον ὁμῶς δὲν ἐξετελέσθη, διότι ὁ Τουρκικὸς στόλος παρ' ἐλπίδα δὲν ἤλθεν εἰς Νάυπακτον νὰ διαχειμάρῃ.

Ἐν ἄλλοις δὲ πάλιν ἐζήτει ἡ Διοίκησις παρὰ τῶν Ψαριανῶν πλοῖα καὶ δι' ἐκστρατείας καὶ διὰ πολιορκίας καὶ δι' ἄλλας τῆς πατρίδος ὑπηρεσίας, καί, ὡς ἡ ἰδίᾳ ἔγραφεν, « ἐν ἀπασιν ἤθελεν αὐτούς νὰ ἔχη συνεργοὺς εἰς τὰς πράξεις τῆς ».

Τὰ δὲ τῶν προκρίτων Ἰδρας ἔγγραφα, ὡς αἱ ἀπὸ 3 καὶ 6 ὀκτωβρίου 1826 ἐπιστολαὶ πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν τῶν Ψαριανῶν, αἱ ἀπὸ 15 καὶ 19 Δεκεμβρίου 1826, ἡ ἀπὸ 24 Μαΐου 1826, ἡ ἀπὸ 21 Δεκεμβρίου 1826 καὶ πλείστα ἄλλα μαρτυροῦσι τὴν ἀναπόφευκτον ἀνάγκην τῶν Ψαριανῶν καὶ τῆς πα-

(1) Σημειωτέον ὅτι καὶ τοῦτο τὸ ἔγγραφο εἶναι ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ Α. Μαυροκορδάτου συντεταγμένον καὶ γεγραμμένον καὶ ὑπὸ τοῦ Γ. Κουντουριώτου ὑπογεγραμμένον. Διὰ τί δὲ τὸ ἔργον τὸ ὑποδὲν ἀφιέρωσεν εἰς τὴν Ἰδραν, ἀλλ' εἰς τοὺς Ψαριανοὺς, ἂν οὗτοι δὲν ἦσαν ἀναγκαῖοι, ἀλλὰ κατὰ συμπάθειαν παρελαμβάνοντο, τουτέστιν ἂν οὗτοι ἦσαν ἄχρηστοι;

ρουσίας τοῦ στόλου των. Ἄν οἱ Ψαριανοὶ ἦσαν ἄνθρωποι ἄ-
 ξιοὶ συμπαθείας, τουτέστιν ἂν δὲν ἦσαν ἀναγκαῖοι, ὡς τὸ τοῦ
 Τσαμαδοῦ φυλλάδιον ἰσχυρίζεται, εἰς τί ἐχρησίμευσεν ἢ παρ'
 αὐτῶν αἰτουμένη συνδρομὴ τῶν Ψαριανῶν, ὡς ἡ ἀπὸ 22 Ἀ-
 πριλίου 1826 τῶν προκρίτων Ἰδρας πρὸς τὴν τῶν Ψαριανῶν
 ἐπιτροπὴν ἐπιστολὴ ἀποδεικνύει; « Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Με-
 σολογγίου συνεσκέφθημεν μετὰ τῶν ἀδελφῶν Σπετσιωτῶν καὶ
 ἀπεφασίσθη αὐτοῖς νὰ μετοικήσωσιν ἐνταῦθα πανοικεῖ, νὰ συναγ-
 καλισθῶμεν κλ. » « Ἡ ἱερὰ αὕτη ἔνωσις ἔγινε κοινῇ ἀποφάσει ἡμῶν
 καὶ τῶν δύο λαῶν μας καὶ μὲ κοινήν γνώμην εἰς αὐτὴν νὰ προσ-
 καλέσωμεν καὶ τὴν εὐγενεῖάν σας καὶ τὸν ἀδελφικὸν μας λαόν σας
 ὅλον. Ὅθεν πέμπεται ὁ ἐπιφέρων τὴν παροῦσάν μας κύριος Ν.
 Νέγκας μὲ ἄλλους δύο συμπατριώτας μας, οἵτινες καὶ διά ζώ-
 σης φωνῆς θέλουν σᾶς ἐκθέσει τὰ πάντα. Ἐὰν λοιπὸν ἀποφα-
 σίσσητε, ὡς δὲν ἀμφιβάλλομεν, νὰ συνδεθῆτε μὲ ἡμᾶς εἰς τὴν
 ἀδελφικὴν ταύτην συσσωμάτωσιν τῶν νήσων μας, τὴν ὁποίαν
 ἐλπίζομεν νὰ εὐλογήσῃ καὶ ὁ Θεὸς ὡς σωτήριον διὰ τὸ χριστια-
 νικὸν ἔθνος μας, ἀναγγεῖλατέ μας τὴν ἀπόφασίν σας μὲ τὴν
 ἐπιστροφὴν τῶν ῥηθέντων ἀπεσταλμένων μας, καὶ ταχύνατε
 τὴν ἔλευσίν σας ἐνταῦθα μὲ τὸ ναυτικόν σας ὅλον καὶ τὰς οἰ-
 κογενεῖάς σας, βεβαιούμενοι ὅτι καὶ παρ' ἡμῶν καὶ παρὰ τοῦ
 λαοῦ μας θέλετε συναντήσῃ τὴν πλέον ἀδελφικὴν δεξίωσιν καὶ
 εὐλικρινῆ ἀγάπην. Μένομεν μὲ τὸν πατριωτικὸν ἀσπασμόν. »

Τὸ ἔγγραφο τοῦτο ὡς δῆλον, οὐ μόνον ἀναγκαίους, ἀναγ-
 καιοτάτους τοὺς Ψαριανοὺς ἐμφαίνει ἀλλὰ καὶ τὴν ἀδελφότη-
 τα καὶ τὸ ἰσότιμον τῶν τριῶν νήσων ἐπικυροῖ.

Ἡ δ' ἐπιτροπὴ τῶν Ψαριανῶν ἀπήντησεν ἀπὸ 23 Ἀπριλ. 1826
 « ὅτι μὲ ἀδελφικὴν καρδίαν ἀνέγνωσαν τὸ γράμμα των, ὅτι συνε-
 κρότησαν συνέλευσιν καὶ ὅλοι ἐδειξαν μὲ ἄδολον καρδίαν τὸ αἰ-
 σθημα τῆς ἐνώσεως, τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ συναγωνισμοῦ καὶ ὅλοι
 σύμφωνοι, κλ. » « Ἀὔριον ὅσα ἔχομεν πλοῖα μικρά τε καὶ μεγάλα
 θέλομεν ἐροπλίσῃ καὶ πέμψῃ ἐν τάχει πρὸς ὑμᾶς, πλήν σᾶς λέγο-
 μεν νὰ ἐκπλεύσωμεν εἰς συνάντησιν τοῦ ἐχθροῦ μακράν. » Τὸ αὐτὸ

ἔγραψον καὶ ἀπὸ 28 Ἀπριλίου καὶ ἐνουθέτουν, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Ἀπὸ δὲ 18 Μαΐου ἔγραψον « ὅτι ἡ μετάβασις τοῦ λαοῦ τῶν ἦτο ἀδύνατον, ἀλλ' ὅτι ἡ εὐχαρίστησις τῶν ἦτο νὰ συναγωνισθῶσι μετ' αὐτῶν μέχρι τελευταίας ἀναπνοῆς τῶν, καὶ εἶναι πρόθυμοι νὰ ἐκπλεύσωσιν εἰς ὅποιονδήποτε στιγμὴν μάθουν παρ' αὐτῶν ὅτι εἶναι ἔτοιμοι ». Τελευτῶντες δὲ διαβεβαίωσιν « ἀδελφοὶ μείνατε ἐκτὸς πάσης ὑποψίας, τὴν ὁποίαν ἡ δεινὴ περίστασις τῆς φιλικῆς πατρίδος ἤθελε σᾶς διαγείρει, ἐπειδὴ καὶ πέντε χρόνων οἰκοδομὴν τόσον εὐκόλως δὲν ἀποφασίζομεν νὰ κτεδαιωθῆ ἡ εἰλικρινὴς θέλησίς μας εἶναι καὶ ἀπόφασις νὰ ἀποθάνωμεν εἰς τὸ ἱερὸν ἔδαφος τῆς πατρίδος καὶ τοῦτο σᾶς τὸ ὀρκιζόμεθα, κλ. » Τὰ αὐτὰ δὲ ἔγραψον καὶ πρὸς τὴν Διοίκησιν ἀπὸ 28 Ἀπριλίου, ἣτις πρόετρεπεν αὐτοὺς εἰς τοῦτο (1).

Ἐὰν δέ τις λάβῃ ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ ἄπειρον πλῆθος τῶν ἐπιστολῶν τῶν ὀπλαρχηγῶν θέλει θεωρήσει γελοῖον τῷ ὄντι τὸν τοῦ φυλακίου τοῦ Τσαμαδοῦ ἰσχυρισμόν, ταυτοχρόνως δὲ καὶ βλασφημίαν κατὰ τοῦ ἔθνους!

Μία δὲ τῶν ὀπλαρχηγῶν ἐπιστολή, ἐν ἣ εἰσιν 26 ὀπλαρχηγοὶ καὶ πρῶτος ὁ Καραϊσκάκης ὑπογεγραμμένοι, ἐμπεριέχει πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν τῶν Ψαριανῶν παράπονα, ὅτι διπλασθῆ « ἡ Διοίκησις τοὺς ἔκοψε τὰ μέσα, καὶ ἐπικαλοῦνται ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ, τῆς Πατρίδος καὶ τῶν παιδιῶν τῶν! νὰ τοὺς προφθάσωσι μὲ πολεμοφόδια, ἄλλως δὲ χάνεται ἡ Ἑλλάς ». Ἐν ἄλλῃ δὲ ὁ Καραϊσκάκης ἐκφράζει αὐτοῖς εὐγνωμοσύνην, καὶ ἐν ἄλλῃ ἐγκωμιάζει αὐτοὺς δι' ἣν δίδουσιν αὐτῷ συνδρομὴν. Ἐν ἄλλῃ δὲ ὁ Γ. Κουντουριώτης (ἀπὸ 19 Δεκεμβρίου 1826) γράφει « τοὺς ἀγαθοὺς πατριώτας πάντοτε ἠγάπησα καὶ ἐτίμησα, καὶ ἡ εὐγενία σας εἰς πολλὰς περιστάσεις ἐδείχθητε πατριῶται καὶ εἰλικρινεῖς καὶ ἄδολοι φίλοι τοῦ ἐθνικοῦ καλοῦ ». Ἐν ἄλλῃ δὲ ὁ Κωλέττης (ἀπὸ 29 ὀκτωβρίου 1826) παρακαλεῖ αὐ-

(1) Ὁ Κύριος Τρικούπης ὁμοίως, καὶ τοι ἐν τῷ ἀγγράφῳ ὑπογεγραμμένος τῆς Διοικήσεως, οὐδὲν ἐν τῇ ἱστορίᾳ του ἀναφέρει περὶ Ψαριανῶν (ἰδ. Τόμ. Δ. σελ. 19 καὶ 20).

τούς να τηρήσωσι τὴν ὁμόνοιαν τοῦ στρατιωτικοῦ. Ἐν ἄλλῃ οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ ἐν ἄλλῃ ἡ ἐφορία ἐξαιτοῦνται τὴν συνδρομὴν αὐτῶν. Ἐν ἄλλῃ ὁ Γόρδων καὶ ὁ Ἄστιγξ ζητοῦσι πλοῖα. Ἐν ἄλλῃ ὁ Τσοῦρτζς ἐπικαλεῖται τὴν συνδρομὴν αὐτῶν καὶ ἐν ἄλλῃ ὁ Φαβιέρος καὶ ἐν ἄλλαις ἄλλαι πολλοί.

Τί δὲ ἡ τῶν Ψαριανῶν ἐπιτροπὴ ἔπραττε; Τούς πάντας συνέτρεχε, τὰ πάντα προελάμβανε οὐδενὸς φειδομένη, τὴν ὁμόνοιαν συνίστα καὶ ἐπέβαλλεν, ὡς τῷ Κριεζώτῃ, Εὐμορφοπούλῳ, Ἰω. Μιχμούρη, καὶ λοιποῖς, οὓς συνεβίβαζε καὶ διὰ τοῦ συμβιβασμοῦ ἐκόλυε τὴν διάλυσιν τοῦ στρατοπέδου, καθ' ἃ ἄλλα τε ἐγγράφα ἐπικυροῦσι καὶ τὸ ἀπὸ 29 Ἰουλίου 1827 τοῦ Κριεζώτου, Δ. Εὐμορφοπούλου, Γ. Φωκᾶ, κλ.

Δι' ὅλα δὲ ταῦτα τὰ καλὰ ἐγκωμιάζονται οἱ Ψαριανοὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ὀπλαρχηγῶν, ὧν ὀλίγας τινὰς λέξεις μόνον ἀναφέρομεν πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῶν λόγων ἡμῶν. «Ἡ Εὐρώπη ἐκθειάζει καὶ ἐπαινεῖ τὸ φιλελεύθερον Ἑλληνικὸν πνεῦμά σας, ἡ Ἑλλὰς θαυμάζει καὶ δοξάζει τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὴν γενναϊότητά σας, καὶ οἱ ἐχθροὶ αὐτοὶ τρομάζουν καὶ φρίττουν τὴν ἀπαρδειγμάτιστον ἀνδρίαν σας. Πέντε χρόνων ἡμέραι ἀπέδειξαν ἐναργέστατα εἰς ὅλον τὸν κόσμον ὅτι τρέχει εἰς τὰς φλέβας τῶν Ψαριανῶν γνήσιον Ἑλληνικὸν αἷμα, τὰ παράλια τῆς Ἰωνίας κραυγάζουν τὰς ἀνδραγαθίας σας, καὶ εἰς κάθε κελοῦ πατριώτου τὴν καρδίαν τὸ ὄνομα τῶν Ψαριανῶν εἶναι ἐγκεχαρηγμένον μὲ χαρακτῆρας ἀνεξαλείπτους κλ.». Τέλος δὲ παρακαλοῦσιν αὐτοὺς καὶ εἰς ἄλλου εἶδους συνδρομὰς καὶ σχέδια, τὰ ὅποια «ἂν θελήσητε νὰ ἐναγκαλισθῆτε καὶ νὰ ἀναδειχθῆτε σωτῆρες τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος ὅλης.»

Ὁ ἀναγνοὺς λοιπὸν ταῦτα πάντα καὶ ἰδίως περικοπήν τινα τῆς τοῦ Α. Γ. Κριεζῆ ἐπιστολῆς πρὸς τὸν τῶν Ψαρῶν ναύαρχον (ἀπὸ 14 Δεκεμβρίου 1826) « ἡ στέρησίς σας, βεβαιωθῆτε, ἐλύπησε καὶ ἡμᾶς εἰς μίαν περίστασιν, ὅταν ἡ παρουσία τῶν γενναίων καὶ ἀξίων πατριωτῶν σας ἦτο ἀνγκαισιότατη, κλ.», τὴν μετὰ τοῦ ναυάρχου Ἰδρας καὶ τοῦ ναυάρχου Ψα-

ρῶν ἀδελφικὴν ἀλληλογραφίαν, ἥτις δεικνύουσα τὸν μέγαν τῶν ἀνδρῶν πατριωτισμὸν ἀνήκει εἰς τὴν ἱστορίαν, οὐ μόνον θέλει περὶ τῆς ἀληθείας τῶν ἡμῶν εἰρημένων πεισθῆ, ἀλλὰ καὶ λυπηθῆ διὰ τὴν τοιαύτην πρὸς τοὺς Ψαριανοὺς καὶ ὅλον τὸ ἔθνος γινομένην ὑβριν! διότι πρῶτος δὲν θέλει λυπηθῆ βλέπων φανερώως ὅτι οἱ Ψαριανοί, οἵτινες διὰ τῶν ἔργων των καὶ τῆς συνδρομῆς των δι' ἀνδρῶν, πλοίων, χρημάτων, ζωοτροφῶν καὶ λοιπῶν κατέλαβον κατὰ τὰ 1826 καὶ 1827 καὶ κατεῖχον τὴν θέσιν, ἣν οὕτως εἰπόμεν, αὐτῆς κυρίως τῆς τοῦ ἔθνους Διοικήσεως, ὡς πράττοντες ἔργα, τὰ ὅποια ἦσαν μόντης τῆς δικαιοδοσίας τῆς Κυβερνήσεως, καθ' ἃ ἡ ἡμεσος μετ' αὐτῶν συνεννόησις τῶν ὑπλορχηγῶν καὶ δι' αὐτῶν μετὰ τῆς Διοικήσεως καὶ αἱ ἄλλαι αὐτῶν πράξεις ἐπιβεβαιούσι, καὶ οἵτινες αὐτὴν τὴν Διοίκησιν ὑπὸ τὰς πτέρυγας των ἐξησφάλισαν καὶ τοὺς ἀπαιτηχόθεν καταστραφέντας λαοὺς καὶ εἰς Αἴγιονα καταφυγόντας ὑπεράσπισαν καὶ συνέδραμον καὶ τοιαύτην εὐταξίαν ἐν καιρῷ ἀναρχίας ἐτήρησαν, ὥστε ὁ Ψαριανὸς λαὸς δικαίως καὶ φιλόνομος ἐπωνομάσθη (1).

Ἀλλὰ ὕστερον τούτων ὄλων, ὕστερον τῶν ὅσα αὐτῇ ἢ τῶν Ψαριανῶν ἐπιτροπῇ πρὸς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν ἔγραψεν « ἡ νῆσος ἡμῶν κατεσκάφη, μ' αἵμα ἐποτίσθη, μὲ τύσας αἰχμαλωσίας ἐσπαράχθη, καὶ ἐμαύρισε μὲ καπνόν, καὶ τὰ σωθέντα λείψανα μετώκισεν. Ὅλα ταῦτα ὅμως δὲν μετέβαλον τὸν ζῆλον αὐτῶν καὶ τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην των. Αὐθόρμητοι ἔφερον (οἱ Ψαριανοί) τὰ ὅπλα καὶ ἔτρεχον, ὅπου αὐτοὺς ἡ τῆς πατρίδος ἀνάγκη ἐκάλει. Ἀνέστιοι, γυμνοί, πεινῶντες, ἀνυπόδητοι, ὀλίγον ἐφρόντισαν διὰ τὸ μερικόν των, ἀν καὶ βάρβαρα χεῖλη βαμμένα ἀπὸ χολῆν τοὺς ἐβλάσφημησαν! ἀντὶ ἡ πατρίς νὰ βοηθήσῃ αὐτοὺς, αὐτοὶ ἐβοήθουν τὴν πατρίδα! »

(1) Ὅπερ καὶ αὐτὸς ὁ Τρικούρης, ἐ λεγόμενόν τὸ ἔγγραφο τῶν Ψαριανῶν, τοῦτο ἀνέφερε (Τόμ. Δ. σελ. 107). Καίτοι π. λοιπὸν οἱ Ψαριανοί, καὶ ἔργα, οἷα ἡ Διοίκησις ὤφειλε καὶ χρησιμεύσαντες ἀντὶ τῆς τοῦ ἔθνους Διοικήσεως κατακρίνονται ὅμως ὡς ἄνθρωποι συμπαιθείας, ταυτὸστιν ὡς ἄνθρωποι ἀχρηστοί!